

Francisco Ayala – portretul artistului la senectute

Carmen OPRIȘOR

Universitatea “Lucian Blaga” din Sibiu, Facultatea de Litere și Arte
“Lucian Blaga” University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts
e-mail: carmen.oprisor@yahoo.com

Francisco Ayala – a portrait of the artist in old age

In this article we emphasized the importance and the main coordinates of Francisco Ayala's work. The writer, born in Granada, (Spain) was 100 years old in 2006, and, in his honour, a collection of short stories selected by the author himself was edited to celebrate his entire cultural activity.

Keywords: Francisco Ayala, literary activity, anthology, freedom, war.

Nu multor scriitori le este dat să trăiască până la impresio- nanta vârstă de 100 de ani și, în plus, să realizeze o operă de pro- porții care să le fie apreciată încă din timpul vieții. Fecirea de a se afla scriitor încă în deplinătatea puterilor creatoare i-a fost dată lui Francisco Ayala, celebrul scriitor andaluz, născut în frumoasa și însoțita Granada.

El și-a reconfirmat, la cei 100 de ani ai săi pe care i-a împli- nit în 2006, statutul de maestru al literaturii spaniole contem- porane. Prin reflecțiile sale sau prin operele de ficțiune, acest scriitor ne-a deschis noi orizonturi în înțelegerea secolului în care am trăit și ne-a oferit câteva perspective inedite în cumpă- nirea părților bune sau rele ale veacului pe care l-am încheiat.

Muertes de perro sau *El fondo del vaso* rămân unele dintre ro- manecele cele mai apreciate ale scriitorului andaluz în care afi- sează „un pesimism care denunță orice formă de degradare umană care, iremediabil, îl transformă deopotrivă pe om în victimă și călău.”¹

Francisco Ayala s-a născut în Granada, în 1906 și și-a început încă de timpuriu activitatea literară. În 1925, a publicat romanul *Tragicomedia de un hombre sin espíritu* (*Tragicomedia unui om fără suflet*), iar în anul următor, *Historia de un amanecer* (*Istoria zorilor de zăi*).

Contactul cu cercurile avangardiste din Madrid, oraș în care s-a mutat împreună cu familia în 1922, îl determină să publice și în presa literară a capitalei spaniole. Aici, colaborează la publicații de prestigiu precum: *Revista de Occidente* și *La Gaceta Literaria*.

Tot în această perioadă îi apar două volume de povestiri: în 1929, *El boxeador y un ángel* (*Boxerul și îngerul*) și, în 1930, *Cazador en el alba* (*Vânător în zori de zăi*), acestea din urmă l-au consacrat ca unul dintre cei mai de seamă prozatori ai epocii de renaștere a literaturii spaniole, petrecută în prima jumătate a secolului al XX-lea.

A devenit profesor de Drept la Universitatea din Madrid, perioadă în care obține și o bursă la Berlin. Francisco Ayala fructifică din plin perioada de studii în Germania și se pune la curent cu cele mai moderne teorii asupra sociologiei și constituției. Tot în acești ani se produce maturizarea lui artistică, în perioada ascensiunii nazismului, când își cristalizează preo-

cupările pe care le va materializa în operele sale de ficțiune și în eseuri.

În timpul dictaturii lui Franco, scriitorul s-a văzut obligat să se (auto)exileze în Buenos Aires, iar în anul 1945, îl găsim în Rio de Janeiro.

În Argentina, s-a remarcat prin activitatea de eseist care i-a adus faima. A publicat articole în revista *Realidad* (*Realitatea*), iar cărțile sale scrise în deceniul al cincilea, *Historia de la libertad* (*Istoria libertății*) (1943), *Razón del mundo* (*Rățiunea lumii*) (1944), *El problema del liberalismo* (*Problema liberalismului*) (1941), *Ensayo sobre la libertad* (*Eseu asupra libertății*) (1945) și, nu în ultimul rând, *Tratado de sociología* (*Tratat de sociologie*), din 1947, ne dau măsura valorii sale ca om de cultură.

Francisco Ayala s-a arătat deosebit de sensibil la transfor- mările pe care le-a cunoscut lumea secolului al XX-lea și țara lui, în special, în timpul Războiului Civil și în anii desfășurării celui de-al doilea război mondial. A căutat răspunsuri la mai multe întrebări privind sensul unor fapte petrecute în vremuri tulburi, în marea lor majoritate, acte iraționale care stau sub demnitatea statutului nostru de oameni.

În studiile sale, a analizat sfârșitul statelor naționale datorat apariției fenomenului globalizării internaționale. Ayala a meditat neconținut asupra problemei libertății nu numai în societățile totalitare, dar și în noile mecanisme ale controlului publicitar și ideologic din societățile democratice. El amintește de respon- sabilitatea morală a indivizilor în fața puterii, de contradicțiile istoriei care apar în anumite faze ale dezvoltării umanității, aceste aspecte constituind temele volumelor *Los usurpadores* (*Uzurpato- rii*), din 1949 și *La cabeza del cordero* (*Capul de miel*). Aceste cărți trădează indignarea autorului atunci când analizează în profunzi- me cauzele și consecințele pe care Războiul civil le-a avut asupra poporului spaniol.

În 1950, Francisco Ayala s-a mutat în San Juan de Puerto Rico, unde, doi ani mai târziu, scrie volumul *Introducción a las ciencias sociales* (*Introducere în științele sociale*), prima dintre cărțile sale publi- cată în țara lui natală după 1939. În Spania, pe timpul dictaturii lui Franco, omul de cultură Francisco Ayala era cunoscut doar ca autor al unor lucrări de sociologie, în vreme ce opera sa literară era

trecută sub tăcere. Scriitorul nu a renunțat niciodată să dezbată marile probleme ale condiției umane în opera sa literară.

Vocea sa rămâne unică în literatura spaniolă, iar operele sale îi aduc și binemeritata recunoaștere. În ficțiunea sa, mijloacele narațiunii vechilor povestiri spaniole, de factură cervantescă alternează cu tehnicile literaturii moderne, scriitorul manifestând o vădită înclinație spre existențialism.

Autorul își dovedește în permanență dexteritatea în materie de tehnică literară, iar acest fapt este dovedit în romanele *Muertes de perro* (1958) și *El fondo del vaso* (1962).

Scriitorul se mută la New York, iar munca de profesor de literatură în mai multe universități nord-americe l-a consacrat în domeniul criticii literare. Și în a doua jumătate a secolului al XX-lea, Ayala rămâne un scriitor prolific atât în domeniul literaturii critice cât și în cel de ficțiune. Reprezentative sunt volumele *La invención del Quijote*, (1950), *Experiencia e invención (Experiență și invenție)* (1960), *Reflexiones sobre la estructura narrativa (Reflecții asupra structurii narative)* (1970), *Cervantes și Quevedo* (1974), *La novela: Galdós y Unamuno (Romanul: Galdós și Unamuno)* (1974) și *La estructura narrativa y otras experiencias literarias (Structura narativă și alte experiențe literare)* (1985).

Interesul pentru publicistică, activitate căreia i s-a consacrat din tinerețe, se materializează în cartea sa *Retórica journalismului și alte tipuri de retorică*, din 1985. Munca sa în domeniul eseistică a fost una asiduă și s-a conjugat cu devoțiunea pentru literatură. *El as de bastos (Asul de treflă)* (1963), *El rapto (Răpirea)* (1965) și *El jardín de las delicias (Grădina desfătărilor)* (1971) sunt unele dintre cele mai apreciate volume de ficțiune

Parcurgându-i opera, ne impresionează nu doar diversitatea preocupărilor lui Francisco Ayala, ci și conștiința scriitorului de a medita asupra unor probleme grave ale căror răspunsuri implică soluții etice.

După încheierea epocii de dictatură, Francisco Ayala se întoarce în patria natală, după o perioadă îndelungată de exil. În 1988, *Mi cuarto a espadas* este un volum ce reunește o colecție de articole din ziare, în care autorul încearcă să unifice experiența istorică cu înțelegerea prezentului. Deși îi apar volume de antologii și culegeri tematice, Francisco Ayala nu încetează să scrie cărți noi dintre care amintim *De triunfos y penas (Despre triumfuri și suferințe)* (1982) sau *Recuerdos y olvidos (Amintire și uitare)*, din același an. Această din urmă carte a fost reeditată de mai multe ori în mai puțin de 30 de ani. Numeroasele reeditări ale acestui volum de memorii indică interesul sporit arătat de publicul cititor față de viața și activitatea unui mare om de cultură. Autorul prezintă într-un stil antrenant evenimente fie din viața personală, fie din viața socială, dar care au avut un impact deosebit asupra societății europene din secolul al XX-lea.

Pentru întreaga sa activitate, Francisco Ayala a fost recompensat cu numeroase premii și distincții. Dacă ar fi să-l apreciem pe Francisco Ayala pentru ceva anume este munca lui neobosită în domeniul culturii, marcată de „efortul de a nu se îndepărta de reperatele morale fundamentale în care a crezut cu tărie întreaga viață.”²²

La împlinirea celor 100 de ani, publicul său andaluz îl omagiază pe acest adevărat cavalier al literelor prin editarea unui volum intitulat *Mi ventana al mundo, (Fereastra mea către lume)*. Acesta este o antologie de texte realizate și prezentate de scriitorul însuși.

Din mărturisirile pe care ni le-a lăsat în textul introductiv al cărții aflăm că, în decursul activității sale literare, a fost atras în egală măsură de povestire, dramaturgie, satiră și chiar de lirică, în cele mai luminoase momente ale vieții. Prezenta antologie reunește mai multe povestioare, unele cu inflexiuni comice, altele străbătute de un oarecare patetism, cât să placă tinerilor de astăzi care sunt dornici să îi citească literatura. Există și istori-

oare în care satira este împinsă până la cruzime, după cum, în altele, ne sensibilizează evocarea nostalgică și plină de căldură a altor vremuri sau a unor personaje cu suflet delicat, așa cum se întâmplă în *A las puertas del Edén*.

„Am dorit să îmi intitulez antologia *Mi ventana al mundo (Fereastra mea către lume)* pentru a sublinia încă o dată faptul că, fiind un observator calm al lumii în care am trăit, am notat și am adnotat de-a lungul vieții acele aspecte și detalii ale eternei neliniști omenești, iar din acele note s-au născut mostre de povestiri dintre cele mai diverse.”²³

Francisco Ayala a căutat să integreze episoade reflectând evenimente din istoria națională în marea istorie a lumii, o temă preferată fiind aventura umană pe drumul spinos al accederii la putere.

Un caballero granadino (Un cavalier din Granada) este o scriere închinată lui Cervantes și nemaipomenitei lui capacități de invenție. El a știut, dovedind cât de profund era geniul său, să reconfigureze în manieră proprie un personaj dintr-o scriere apocrifă căruia i-a conferit nemurirea.

La barba del capitán, (Barba căpitanului) este unicul text ce provine din volumul *Historia de macacos*, unde acțiunea este privită prin ochii unui copil și este povestită pe un ton de evocare nostalgică, fără a-i lipsi totuși accentele comice.

Următorul text, ne avertizează autorul, este povestea unei iubiri posesive, sfârșită prin fuga patetică și resemnarea venită din ambele părți.

La niña de oro (Fata de aur) este o scriere mai scurtă relatând un episod petrecut în Statele Unite, din vremea când se afla acolo ca profesor universitar. Este doar unul dintre numeroasele episoade, mai mult sau mai puțin pitorești, pe care scriitorul nu le dă uitării. Amintirile pe care le-a păstrat din America îi prilejuiesc elaborarea unor scene destul de amuzante sau cel puțin surprinzătoare prin ineditul lor.

Imaginea bunicului scriitorului, doctorul Eduardo García Duarte, fost rector al Universității din Granada, pe care nu a apucat să-l cunoască, este reconstruită în *Retrato de un caballero (Otro caballero granadino), Portretul unui cavalier (alt cavalier din Granada)*. Este un text în care sunt evocați membri ai familiei sale despre care aflăm mai multe în cartea sa memorialistică, *Recuerdos y olvidos*.

Majoritatea textelor din antologia de față sunt culese din volumul *El jardín de las delicias (Grădina desfătărilor)*, o scriere singulară în decursul activității sale literare. Povestirile degajă o notă melancolică, dat fiind faptul că aici se întâlnesc amintiri din vremea copilăriei, despre orașul său natal, Granada, despre Sevilla cea plină de viață, după care a jinduit atât de mult în perioada exilului și pe care a ajuns să o vadă, ca într-un film cu final fericit, mult mai târziu, în anii senectuții.

Ultimul text din volum, intitulat *El abrazo (Îmbrățișarea)*, este clădit pe o idee morală, iar semnificația povestirii este una aparte. Acțiunea se petrece în capitala andaluză, iar scriitorul ne vorbește despre istoria regilor frați și dușmani în același timp, Don Pedro cel Crud și don Enrique de Trastámara. Autorul dezbate problema luptei fratricide care, în plan real, s-a concretizat în sângerosul Război Civil, tragedie pe care Francisco Ayala a trăit-o și care i-a lăsat în suflet prea multe amintiri amare.

Note:

1. Rosario Torres, *Cuvânt introductiv* la volumul: Francisco Ayala, *Mi ventana al mundo, (Una antología)*, Junta de Andalucía, Consejería de Cultura, 2006, p. 6
2. Luis García Montero, *Las lecciones de Francisco Ayala*, Prefață la volumul: Francisco Ayala, *Mi ventana al mundo (una antología)*, Junta de Andalucía, Consejería de Cultura, 2006, p. 10
3. Francisco Ayala, *Mi ventana al mundo (una antología)*, Junta de Andalucía, Consejería de Cultura, 2006,